

සසර පැවැත්ම හා සසර නැවැත්ම (සංසාර හා නිබ්බාණ)

ලොව වෙසෙන සියලු සත්ත්වයන්ගේ ඒකායන පැතුම දුකින් නිදහස් වීමයි. සත්ත්වයා සැපතට කැමැති වන්නේත් දුකට අකැමැති වන්නේත් මේ නිසයි (සුඛකාමා භික්ඛවෙ සන්තා දුක්ඛපටික්කුලා). විශේෂයෙන් මිනිසා තම දිවිමගෙහි සිදුකරන සෑම කටයුත්තකින් ම අපේක්ෂා කරන්නේ දුකින් නිදහස් ව සැපතට පත්වීමයි. එහෙත් අභාග්‍යය නම් සත්ත්වයා දුකින් නිදහස් වීම සඳහා සිදු කරන දෑ තුළින් ම තව තවත් දුක වෙත ම ළඟා වීමයි. සම්මා දිට්ඨියෙන් තොර ලෝකයා ජාති, ජරා, ව්‍යාධි, මරණවලින් නිදහස් වීම සඳහා සිදු කරන්නේ එබඳු ම ලක්ෂණවලින් යුතු ජීවි, අජීවි දෑ තමා වෙත ළඟා කර ගැනීමයි. අවසානයේ පෙර තිබුණාට ද වඩා දුක් සමුදයක් සහිත ව අත්‍යාවිච්චි ලෙස ජීවිතය නිමා කොට යළිදු සසරට වැටෙයි. මේ බව මැනවින් පසක් කළ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දුකින් නිදහස් වීමේ සැබෑ මාවත ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ලෝක සත්ත්වයාට ද එම මාවත ලබා දීමට අතිශය කරුණාධර්‍යාගයෙන් කටයුතු කළහ. උන් වහන්සේ ලොවට දේශනා කළ සෑම දහම් පදයකින් ම ප්‍රකාශ වන්නේ දුකින් නිදහස් වීමට අවශ්‍ය මාර්ගෝපදේශයන් ය.

චුතුපපාතඤ්ඤ ආදී විශේෂ ඤ්ඤ පාදක කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ලොව වෙසෙන සත්ත්වයන්ගේ විවිධ ස්වභාව අවබෝධ කර ගත්හ. ඒ අනුව ඇතැමෙක් මව්කුසට පැමිණෙන ආකාරයත්, තවත් අයෙක් නිරය ආදී අපායන්හි උපදින ආකාරයත්, කුසල් වැඩූ අය දෙව් - බ්‍රහ් ලෝකයන්හි උපදින ස්වභාවයත් ආසුච ක්ෂය කිරීමෙන් පිරිනිවන්පානා බවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ මැනවින් පසක් කළහ.

*ගබ්‍හමේකේ උප්පජ්ජන්ති නිරයං පාපකම්මිනෝ,
සග්ගං සුගතිනෝ යන්ති පරිනිබ්බන්ති අනාසවා.*

බුදුරජාණන් වහන්සේ ලොව අනුශාසනා කළේ සත්ත්ව විෂය පිළිබඳ මෙබඳු පරිපූර්ණ අවබෝධයකින් යුතුවයි. මෙහිලා උන්වහන්සේගේ දේශනාවන්හි පැවැති සුවිශේෂී ලක්ෂණයක් වන්නේ මහසයුර ක්‍රමයෙන් ගැඹුරු වන්නාක් මෙන් අනුපූර්ව ප්‍රතිපදාවක් ඔස්සේ ක්‍රමයෙන් ගැඹුරට දිව යාමයි. එහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මූලික අභිලාශය වූයේ දුනට සුගතියක් ලබා සිටින සත්ත්වයන් මරණින් මත දුගතියට නොයන සේ මතු භවයෙහි සුගතිය ස්ථාවර වන සේ අනුශාසනා කිරීමටයි. කර්මය හා කර්මඵල පිළිබඳ අවබෝධය ලබා දී සත්ත්වයන් දුක, සීල, භාවනා යන ත්‍රිවිධ පුණ්‍යක්‍රියා වෙත යොමු කරලීම මෙමගින් සිදු කෙරේ. ඒ අනුව නිතර පාප සිතිවිලිවලින් සිත පිරිසිදුව පවත්වා ගනිමින් (සබ්බපාපස්ස අකරණං) කායික, වාචසික, මානසික වශයෙන් කුසල ක්‍රියාවන්හි නිරත කරලීම (කුසලස්ස උපසම්පද) බුදුරජාණන්ගේ අපේක්ෂාව විය. එමගින් මෙලොව වශයෙන් සතුට, නිරෝගීබව, දිගාසිරි සම්පත්, කලණ මිතුරු ඇසුර ආදී ආනිසංස ලැබෙන පරලොව සුගතිගාමී වීමට මෙම දහම් මග උපකාරවත් වනු ඇත. ලෞකික වශයෙන් අපට ලද හැකි ඉහළ ම කුසල ආනිසංස නම් සිත සමාධිමත් කර ධ්‍යාන මට්ටමට සිත දියුණු කරලීමයි. මෙහි භාවනාව, ආනාපානසති භාවනාව ආදී කමටහනක් උපයෝගී කර ගනිමින් ලෞකික කුසලය තුළ සිත සමාධිමත් කළහොත් ධ්‍යාන අභිඤ්ඤ මට්ටම දක්වා සිත දියුණු කළ හැකිය. එමගින් තම ආධ්‍යාත්මික සතුට වර්ධනය කර ගැනීමට මෙන් පරලොව සුගතිය ද සාක්ෂාත් කර ගැනීමට පුළුවනි. මෙම ශක්ති උපයෝගී කරගනිමින් ලෝකයට ද උපරිම ලෙස යහපත උදකිරීමට ද හැකියාව පවතී.

බාහිර ලෝකයක් ඇත හෝ නැත යන අවිද්‍යා සහගත ආකල්පයෙන් යුතුව අප බාහිර ලෝකය හා සම්බන්ධ වුවහොත් සංසාර චක්‍රයෙහි අප දිගින් දිගට ම ගමන් කරනු ඇත. එහිදී පිරිසිදු සිතින් කරන ක්‍රියා හේතුවෙන් සසර සැප විපාක ලැබිය හැකි නමුදු ජරා මරණාදී දුකෙන් නිදහස්වීමක් නොමැත. එබැවින් බුදුදහමින් විශේෂයෙන් අපට මග පෙන්වන්නේ හුදෙක් ලෞකික කුසල් කොට සුගතිගාමීවීමට පමණක් නොව ලෝකෝත්තර සම්මාදිට්ඨිය උපදවාගෙන හැකිතාක් ඉක්මනින් දුකෙන් නිදහස්ව සසර කතරින් එතෙරවීමටයි. ජරා, මරණාදී දුක් සමුදයෙන් නිදහස්වීමට හැකියාව පවතින්නේ ද එමගින් පමණි.

එබැවින් සසර දුකින් සදහට අතමිදී සංසාර චක්‍රයෙන් සදහට නිදහස්වීමේ මාවතක් ද බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වා දුන්හ. ලොව පහළ වන සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේගේ මූලික අභිලාශය වන්නේ ද චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ කරවා සත්ත්වයන් සසර දුකින් සදහට නිදහස්වීමට මග පෙන්වීමයි.

සසර පැවැත්ම - ජරා මරණ හටගන්නා ආකාරය

අප ලෝකය හා සම්බන්ධ වන්නේ ඇස, කන ආදී ආයතනය ඔස්සේ රූප, ශබ්දදී අරමුණු හරහා අරමුණු දැන ගැනීම වශයෙනි. එහි දී පළමුවෙන් ඇස ආදී ආයතන හා රූපාදී අරමුණ සම්බන්ධ වන අවස්ථාව සැලකෙන්නේ අතීත කර්මයන්ට ලැබෙන විපාක අවස්ථාව වශයෙනි. ඇස, කන, නාසය, දිව, කය, මනස යන අභ්‍යන්තර ආයතන සමග රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ, ධම්ම යන අරමුණු සම්බන්ධ වන පළමු අවස්ථාව වහා හටගෙන නිරුද්ධ වන්නකි. එම ආයතන හා අරමුණු ඒක ක්ෂණික වශයෙන් පෙර නොතිබී හටගෙන ඉතිරි නැතිව නිරුද්ධ වේ (අභ්‍යන්තර සම්භූතං භූතවා න භවිස්සති). රූප, වේදනා, සංකල්ප, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ පංචකය පහළ වන මෙම පළමු අවස්ථාව අපට පාලනය කළ නොහැක්කකි. අප ලෝකය හා සම්බන්ධ වීමත් සමග ම මෙම තත්ත්වය හටගෙන වහා නිරුද්ධ වේ. මේ බව නොදැන අප අවිද්‍යා සහගතව සිටිය හොත් එම නිරුද්ධ වූ ආයතන හා අරමුණුවලට අදාළ වේදනා, සංකල්ප, වේතනා නිත්‍ය, සැප, ආත්ම වශයෙන් ගෙන මෙනෙහි කිරීම් වශයෙන් උපාදනස්කන්ධ පංචකයක් ගොඩනැගේ. මෙලෙස හටගත් අවිද්‍යා සහගත උපාදනස්කන්ධ පංචකය හේතුවෙන් තෘෂ්ණා, දෘෂ්ටි, මාන හටගෙන වැළැක්විය නොහැක්කකි. එවිට අවිද්‍යාවේ පමණට ඇලීම්, ගැටීම් හටගෙන එමගින් ජරා, මරණාදී දුක් විඳීමට අපට සිදුවනු ඇත.

හේතු ඇති කල්හි ස්කන්ධ පංචකයක් හටගෙන නිරුද්ධ වන ආකාරය නුවණින් නොදුටුව හොත් උපාදන ගොඩනැගෙන ආකාරය මධු පිණ්ඩික සූත්‍රයෙහි මැනැවින් විස්තර වේ. නිරුද්ධ වූ ස්කන්ධ පංචකය පිළිබඳ යථාවබෝධය නොතිබුණ හොත් රූප, ශබ්දදී අරමුණු විෂයයෙහි සිත බැස ගනී. එවිට අතීත කර්මයන්ට විපාක වශයෙන් හටගත් ස්කන්ධ පංචකය උපාදනස්කන්ධ පංචකයක් බවට පත්වේ. එනම් ප්‍රපංච (තෘෂ්ණා, දෘෂ්ටි, මාන) හට ගනී. මෙම ප්‍රපංචයේ පුද්ගලයා මැඩගෙන සිටියි (යනොනිදනං පුරිසං පපඤ්චසඤ්ඤසංඛා සමුද්දවාරන්ති). දුක හටගන්නේ මේ ආකාරයටයි. උපාදනස්කන්ධ පංචකයක් ගොඩනැගෙන්නේ මේ ආකාරයටයි. ඒ සමග ම රාග, පටිස, දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, මාන, භවරාග, අවිජ්ජා යන කිසිදු අනුසය ධර්මයක් හටගනී. එම අනුසය ධර්ම ඇති කල්හි දඬු ගැනීම්, ආයුධ ගැනීම්, කලහ, විග්‍රහ, විරුද්ධකථා, පරූෂ වචන, කේලාම්, මුසාවාද ආදියට මුල් වූ වේතනා හටගනී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙහිදී කෙටියෙන් දේශනා කළේ අවිද්‍යාව හේතුවෙන් අකුසල විතර්ක හටගෙන දුක නිර්මාණය වන ආකාරයයි.

අවිද්‍යා සහගතව බාහිර ලෝකය හා සම්බන්ධ වූ විට රූපාදී අරමුණු විෂයයෙහි සතුටු වුව ද අසතුටු වුව ද මැදහත් ව සිටිය ද අප සිටින්නේ දුක මතයි. මෙහි දී සිත අපිරිසිදුව ක්‍රියා කළහොත් අකුසල් සිදුවන අතර සිත පිරිසිදුව ක්‍රියා කළහොත් ලෝකික කුසල් රැස් වේ. නිරුද්ධ වූ ලෝකය ඇති දෙයක් සේ ගත් කල්හි කුසල් කළ ද අකුසල් කළ ද අප සිටින්නේ ලෝකය ඇත යන අන්තය තුළයි. එහි ප්‍රතිඵල වශයෙන් දුගතිය හෝ සුගතිය නිර්මාණය වේ. මේ දෙකින් ම ජරාමරණ අත්විඳීමට සිදුවේ.

මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය

මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයට අනුව අවිද්‍යා සහගතව ඇස ආදී ඉන්ද්‍රිය ඔස්සේ රූපාදී අරමුණු ගැනීමේ දී ප්‍රපංච හටගෙන ඊට අදාළ උපාදන ස්කන්ධ පංචකයක් ගොඩනැගී ජරා මරණාදී දුක් සමුදය හටගන්නා ආකාරය මහාකච්චාන මහරහතන් වහන්සේ තවදුරටත් විස්තරාත්මක පැහැදිලි කරති. ඒ අනුව,

වක්බිබු ව පටිච්ච රූපෙ ව උප්පජ්ජති වක්බුච්ඤ්ඤාණං තිණ්ණං සංගති එස්සො එස්ස පච්චයා වේදනා යං වේදෙති තං සංජානාති යං සංජානාති තං විතක්කෙති යං විතක්කෙති තං පපංචෙති යං පපංචෙති තනො නිදනං පුරිසං පපංචසඤ්ඤා සංඛා සමුද්දවරන්ති අනිතානාගත පච්චුප්පන්තෙසු වක්බුච්ඤ්ඤායෙසු රූපෙසු.

ඇස, රූපය, වක්බුච්ඤ්ඤාණය, වක්බුසම්ඵස්සය, වක්බුසම්ඵස්සජා වේදනා, රූපසඤ්ඤා, රූප විතක්ක, පපඤ්ච ආදී වශයෙන් ස්කන්ධ පඤ්චකයක් ගොඩනැගී ජරාමරණාදී දුක් සමුදය හටගන්නා ආකාරයක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පැහැදිලි කරති. මෙහිදී නිරුද්ධ වූ ඇස, රූපය, වක්බු ච්ඤ්ඤාණය, ස්පර්ශය, ඊට අදාළ වේදනාව, සඤ්ඤාව ආදිය තවදුරටත් ඇති දෙයක් සේ ගෙන චේතනා (ප්‍රපංච) ගොඩනගා ගනී.

අවිද්‍යා සහගතව ඇස උපන් කල්හි රූපය, වක්බු ච්ඤ්ඤාණය, වක්බු සම්ඵස්සය, වක්බු සම්ඵස්සජා වේදනා, වක්බුසම්ඵස්ස වේදනා, රූපසඤ්ඤා, රූප විතක්ක, ප්‍රපංච සහිත රූප සංචේතනා ආදී සියල්ල නිර්මාණය වේ. කණ ආදී සෙසු ආයතන සම්බන්ධ තත්ත්වය ද මෙසේයි. මෙලෙස අවිද්‍යා සහගතව ලෝකය හා සම්බන්ධ වීමේ දී ඇස, රූපය, වක්බු ච්ඤ්ඤාණය ආදී ඉන්ද්‍රිය ලෝකය ඇති දෙයක් සේ ගෙන ඒ තුළ සිත බැස ගනී. එවිට ජරා, මරණාදියෙන් නිදහස්වීමක් නොමැත.

පටිච්ච සමුප්පාදය විස්තර වන බොහෝ තැන්හි (මහානිදන සූත්‍රය, පටිසම්භිද කථා, අභිසමය සංයුක්තය) අවිද්‍යාව පාදකව ජරා මරණාදී දුක් සමුදය හටගන්නා ආකාරය විස්තර කර තිබේ. අවිද්‍යා සහගතව ලෝකය ඇසුරු කළ කල්හි සංඛාර, ච්ඤ්ඤාණ, නාමරූප, සලායතන, ස්පර්ශ, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව හටගෙන නැවත උපතක් ලබා ජරා, මරණ, ශෝක පරිදේශ ස්පර්ශ කරන ආකාරය මෙමගින් පැහැදිලිව විස්තර කර තිබේ.

ලෝකය හෙවත් දුකෙහි හටගැනීම පිළිබඳ මෙම තත්ත්වය කල්‍යාණ මිත්‍රත්වය ඔස්සේ සද්ධර්මශ්‍රවණය තුළින් අසා දැනගත් ශ්‍රාවකයා හැකිතාක් දුරට සිහියෙන් හා නුවණින් ක්‍රියා කරමින් යළි යළිත් අවිද්‍යා සහගත උපාදානස්කන්ධ පංචකයක් ගොඩ නොනැගෙන අයුරින් ක්‍රියා කරයි. දුකෙහි හටගැනීම හා නිරෝධය දකින තැනැත්තා හැකිතාක් ඉක්මනින් දුකින් නිදහස්වීමට ක්‍රියා කරයි. මක් නිසාද යත් ඔහු තවදුරටත් දුක් විඳීමට අකැමැති වන හෙයිනි. දුකෙහි හටගැනීම හා නැතිවීම පිළිබඳ සිද්ධාන්තය පැහැදිලි කෙරෙන පටිච්ච සමුප්පාදය දකින්නා ධර්මය දකියි (යො පටිච්චසමුප්පාදං පස්සති සො ධම්මං පස්සති). ධර්මය දකින තැනැත්තා පටිච්චසමුප්පාදය දකියි (යො ධම්මං පස්සති සො පටිච්චසමුප්පාදං පස්සති). මෙලෙස ධර්මය දැකීම බුදුරදුන් දැකීමට ද උපකාරී වේ (යො ධම්මං පස්සති සො මං පස්සති).

සසර නැවැත්ම - ජරා මරණ නිරුද්ධ කරන ආකාරය

මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයෙහි දෙවන පියවරින් මග පෙන්වන්නේ විද්‍යාසහගතව සිහියෙන් හා නුවණින් ක්‍රියා කිරීමෙන් දුක ඇති නොවන ලෙස ලෝකය දෙස බලන ආකාරයයි. අතීත කර්මයන්ට ලැබෙන විපාක වශයෙන් ඇස ආදී ඉන්ද්‍රිය ඔස්සේ හඳුනාගන්නා රූපාදී අරමුණු පිළිබඳ නිර්මාණය වන ස්කන්ධ පංචකය පිළිබඳ අවිද්‍යාවෙන් සිත බැස නොගත හොත් දුක හට නොගනී. එනම් දුටු දෙයෙහි දැකීම් පමණක් (දිට්ඨො දිට්ඨමන්තං) වශයෙන් අවබෝධය ලැබී ප්‍රපංච ගොඩ නොනැගේ. එවිට හටගෙන නිරුද්ධ වන ස්කන්ධ පංචකයෙහි සතුවීමක්, ගුණකීමක්, බැසගැනීමක් සිදු නොවේ (එන්ඵ චෙ නන්ථී අනිනන්දිතබ්බං අනිච්චිතබ්බං අජ්ජෙඛාසෙනබ්බං). ඒ සමඟ ම රාග, පටිස, දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, මාන, භවරාග, අච්ඡ්ඡා යන කිසිදු අනුසය ධර්මයක් හට නොගනී. එම අනුසය ධර්ම නැති කල්හි දඬු ගැනීම, ආයුධ ගැනීම, කලහ, විග්‍රහ, විරුද්ධකථා, පරුෂ වචන, කේලාම්, මුසාවාද ආදියට මුල් වූ චේතනා නිමාවට පත්වේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙහිදී කෙටියෙන් දේශනා කළේ අකුසල විතර්ක නිරවශේෂයෙන් නිරුද්ධ කරන ආකාරයයි. එය මහාකච්චාන මහරහතන් වහන්සේ සවිස්තරාත්මකව විස්තර කරන්නේ මෙසේයි.

සෞ වනාවුසෞ වක්ඛුස්මි අසති රූපෙ අසති වක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ අසති ඵස්සපඤ්ඤාන්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති නෙතං යානං විජ්ජති. ඵස්සපඤ්ඤාන්තියා අසති වෙදනාපඤ්ඤාන්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති නෙතං යානං විජ්ජති. වෙදනාපඤ්ඤාන්තියා අසති සඤ්ඤාපඤ්ඤාන්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති නෙතං යානං විජ්ජති. සඤ්ඤාපඤ්ඤාන්තියා අසති විතක්කපඤ්ඤාන්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති නෙතං යානං විජ්ජති. විතක්කපඤ්ඤාන්තියා අසති පපඤ්ඤාපඤ්ඤාන්තිං පඤ්ඤාපෙස්සතිති නෙතං යානං විජ්ජති.

ඇවැත්ති, ඒකාන්තයෙන් ඔහු ඇස නැති කල්හි රූපය නැති කල්හි වක්ඛු විඤ්ඤාණය නැති කල්හි ස්පර්ශය යැයි පැනවීමක් කරන්නේ ය යන මේ කාරණය විද්‍යමාන නොවේ. ස්පර්ශය පැනවීමක් නැති කල්හි වේදනා යැයි පැනවීමක් කරන්නේ ය යන මේ කරුණ විද්‍යමාන නොවේ. වේදනා යැයි පැනවීමක් නැති කල්හි සංඥා යැයි පැනවීමක් කරන්නේ ය යන මේ කරුණ විද්‍යමාන නොවේ. සංඥා යැයි පැනවීමක් නැති කල්හි විතර්ක යැයි පැනවීමක් කරන්නේ ය යන මේ කරුණ විද්‍යමාන නොවේ. විතර්ක යැයි පැනවීමක් නැති කල්හි ප්‍රථම කොට්ඨාසයන්ගේ පැවැත්ම පිළිබඳ පැනවීමක් කරන්නේ ය යන මේ කරුණ විද්‍යමාන නොවේ.*

මෙයින් විස්තර වන්නේ අවිද්‍යාව නැති කල්හි ඉන්ද්‍රිය ක්‍රියාකාරීත්වයේ ස්වභාවයයි. ඇස නැත, රූප නැති කල්හි ආදී වශයෙන් දැක්වෙන්නේ ඇසේ පෙනීමේ ශක්තිය නැති වීම හෝ රූප නොබලා සිටීම හෝ නොව අවිද්‍යා සහගත සිතින් ඇස, රූපය, වක්ඛු විඤ්ඤාණ ආදිය නොගන්නා ස්වභාවයයි. එනම් ඇස, රූප, වක්ඛුවිඤ්ඤාණාදියෙහි අවිද්‍යාවෙන් සිත බැස නොගන්නා ස්වභාවයයි. සංසාර චක්‍රයෙන් නිදහස් වූ මානසික ස්වභාවය මෙමගින් පැහැදිලි කෙරේ.

අභිඤ්ඤා සූත්‍රය

ඉහත දැක්වූ පරිදි අවිද්‍යා සහගත ස්වභාවයෙන් අතමිදී සංසාර චක්‍රයෙන් නිදහස් වීම සඳහා කළ යුතු කාර්යභාරය පිළිබඳව අභිඤ්ඤා සූත්‍රයෙහි මැනැවින් විස්තර වේ. ඒ අනුව මෙලොව උපන් බුද්ධිමත් මනුෂ්‍යයකු විසින් තම විශිෂ්ටතම ඥානයෙන් ක්‍රියා කළ යුතු ආකාරය මෙහිදී විස්තර වේ.

1. මෙලොව උපත ලද බුද්ධිමත් මනුෂ්‍යයකු විසින් තම විශිෂ්ටතම ඥානයෙන් පිරිසිඳ දත යුතු දේ නම් පංචුපාදනස්කන්ධයයි.
2. මෙලොව උපත ලද බුද්ධිමත් මනුෂ්‍යයකු විසින් තම විශිෂ්ටතම ඥානයෙන් දුරුකළ යුතු දේ නම් අවිද්‍යා හා භව තණ්හාවයි.
3. මෙලොව උපන් බුද්ධිමත් මනුෂ්‍යයකු විසින් තම විශිෂ්ටතම ඥානයෙන් වැඩිය යුතු දේ නම් සමථ - විදර්ශනා දෙකයි.
4. මෙලොව උපත ලද බුද්ධිමත් මනුෂ්‍යයකු විසින් තම විශිෂ්ටතම ඥානයෙන් සාක්ෂාත් කළ යුත්ත නම් විද්‍යා - විමුක්ති දෙකයි.

ඇස, කන, නාසය, දිව, කය හා මන යන ආයතන හය ඔස්සේ රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ, ධම්ම යන අරමුණු පිළිබඳ දැන ගැනීමේ මුල් ම අවස්ථාව වන්නේ අතීත කර්ම වශයෙන් නිර්මාණය වන පඤ්චස්කන්ධයයි. මෙය උපෙක්ඛා සහගත වන අතර කෙලෙස් තත්ත්වයක් නොවේ. මෙලෙස හටගන්නා ස්කන්ධ පංචකයේ ස්වභාවය මැනැවින් තේරුම් නොගත හොත් නිරුද්ධ වූ ස්කන්ධ පංචකය අරභයා පංචුපාදනස්කන්ධයක් නිර්මාණය වේ. එවිට පංචුපාදනස්කන්ධ පංචකය අරභයා තෘෂ්ණා, දෘෂ්ටි, මාන හට ගැනීම නොවැළැක්විය හැක්කකි. අවිද්‍යා සහගත මනසේ පංචුපාදනස්කන්ධ සංඛ්‍යාත මෙම ක්‍රියාකාරීත්වය අවබෝධ නොවීම නිසා මෙලෙස දුක හටගන්නා ආකාරය මැනැවින් තේරුම් ගැනීම මෙලොව උපන් මනුෂ්‍යයකුට ලැබිය හැකි උසස් ම අධ්‍යාපනයයි. ඒ සඳහා කල්‍යාණ මිත්‍රයකු වෙතින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදළ පටිච්චසමුප්පාදය පදනම් කොටගත් චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳව අසා තේරුම්

ගැනීම අවශ්‍ය කෙරේ. එනම් සුතමය ඥාණය උපදවා ගත යුතුව ඇත. මෙම අවබෝධයන් සමග දුකින් නිදහස් වීම සඳහා අවිද්‍යාව හා භවතණ්භාව හැකිතාක් ඉක්මනින් දුරුකළ යුතු ය යන අවබෝධයට පත් වේ. ඒ සඳහා වැඩිය යුතු මාවත වශයෙන් හමුවන්නේ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය පදනම් කොටගත් සමථ විදර්ශනා භාවනා මාර්ගයයි. එනම් කිසියම් කුසල අරමුණක සිත සමාධිමත් කරමින් ස්කන්ධ, ධාතු, ආයතන, නාමරූප ආදී පරමාර්ථ ධර්ම අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම වශයෙන් හැකිතාක් දුරට නුවණින් මෙනෙහි කිරීමයි. මෙහි ප්‍රතිඵල වශයෙන් ක්‍රමයෙන් විද්‍යා - විමුක්ති සාක්ෂාත් වනු ඇත. මෙලෙස කොටස් හතරක් යටතේ සූත්‍රයෙහි විස්තර වන්නේ චතුරාර්ය සත්‍යයයි. එනම් පළමු පියවරින් දුක්ඛ සත්‍යය ද, දෙවන පියවරින් සමුදය සත්‍යය ද, තෙවන පියවරින් මාර්ග සත්‍යය ද, සිව්වන පියවරින් නිරෝධ සත්‍යය ද වශයෙනි.

පඤ්චුපාදනස්කන්ධය

ස්කන්ධ පංචකය යනු රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර හා විඤ්ඤාණ යන ස්වභාව පහයි. ඇස්, කන් ආදී ආයතනවලින් අරමුණු ගැනීමේ දී ලැබෙන මූලික අවබෝධය පඤ්චස්කන්ධයයි. එය කුසලයක් හෝ අකුසලයක් නොව හුදු විපාක මාත්‍රයක් පමණි. මෙම ස්කන්ධ පංචකය මැනවින් තේරුම් නොගත හොත් එය අරභයා අවිද්‍යා සහිතව හටගන්නා ඊළඟ අද්දකීම් පඤ්චුපාදනස්කන්ධයයි. එවිට බාහිර ලෝකයක් නිර්මාණය වන අතර ඒ අරභයා ජරා මරණාදී අනන්ත දුක් විඳීමට සිදු වේ. ස්කන්ධ පංචකය අතුරින් 'රූප' යනු සතර මහාභූත රූප හා උපාදය රූපයි (වන්නාගේ ව මහාභූතා, චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදයරූපං - ධම්මසංඝණි 256 පිට). ලොව පවත්නා සියලු රූප (සබ්බං රූපං) මෙම විග්‍රහයට ඇතුළත් වේ. එනම් පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ හා උපාදය රූප 24 { ප්‍රසාද රූප 5 (චක්ඛු, සෝත, ඝාණ, ජීවිතා, කාය), ගෝචර රූප 4 (රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස), භාවරූප 2 (ස්ත්‍රීභාව, පුරුෂභාව), හදයවත්ථු රූප, ජීවිත රූපය, කබලිංකාර ආහාර, ආකාශ ධාතු, විඤ්ඤාත්ති රූප 2 (කාය විඤ්ඤාත්ති, වචි විඤ්ඤාත්ති), විකාර රූප 3 (ලහුතා, මුදුතා, කම්මඤ්ඤාතා), ලක්ෂණ රූප 4 (උපවය, සන්තති, ජරතා, අනිච්චතා)} යන අටවිසි රූපයි. මෙකී රූපයන්හි පවත්නා පොදු ලක්ෂණ රැසක් ධම්මසංගණිප්පකරණයෙහි විග්‍රහ කොට තිබේ. ඒ අනුව සියලු රූප කුසල හෝ අකුසල වශයෙන් දුක්චිය නොහැකි බව එනම් අව්‍යාකෘත බව එහි මූලින් ම සඳහන් වේ. තව ද

සබ්බං රූපං න හේතු - සියලු රූප ලෝභ, දෝස, මෝහ, අලෝභ, අදෝස, අමෝහ යන හේතු හයෙන් එකකට හෝ ඇතුළත් නොවන්නකි.

අහේතුකං - රූපයක කර්ම හෝ කෙලෙස් වශයෙන් හේතු නොපවතී

හේතුවිප්පයුත්තං - රූපයක හේතු නොයෙදේ. හේතු යෙදෙතොත් යෙදෙන්නේ සිතෙහි මිස රූපයෙහි නොවේ.

සප්පච්චයං - රූපය පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ යන සතර මහාධාතුවෙහි උපකාරය ලබා අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් උපස්ථාන ලබමින් පවතින්නේ.

සංඛතං - රූපය සකස් කරන ලද්දකි.

රූපී - රූපය රූපීවත් ය. එනම් ආරම්භණයක් ලෙස නොව රූපවත් ලෙස ම ඇස, කන, නාසය, දිව, කය ආයතනයන්ට මුණ ගැසෙන / ගෝචර වන බැවිනි.

ලෝකියං - හැම රූපයක් ම ලෝකිකයි. එනම් ලෝකයට අයිති ඒවායි.

සාසවං - රූපය ආසුව සහිත මනසකට ගෝචර වන්නකි. රූපයෙහි ආසුව නොමැත.

සඤ්ඤාජනිය - රූපය සංයෝජනයන්ට හිතකර වූවකි. රූපය තුළ සංයෝජන නොමැති අතර කෙලෙස් සහිත මනසකට හිත වූවකි.

*න නේ කාමා යානි චිත්තේ ලෝකේ,
සංකප්පරාගෝ පුරිසස්ස කාමෝ.*

ලොව පවත්නා විසිතුරු දෑ කාමයන් නොව බව බුදුපියාණන් වහන්සේ දේශනා කළේ එබැවිනි. කාමයන්හි යෙදෙන්නේ පුද්ගලයාගේ සිත තුළයි.

ගන්ථනියං - රූපය අභිජ්ඣා, ව්‍යාපාද, විචිකිච්ඡා, අවිජ්ජා යනුවෙන් දැක්වෙන පරිදි ලෝභය, ද්වේෂය, සැකය, මෝහය යන කෙලෙස් ඇති කල්හි කයක ම ගෙතීමේ ස්වභාවයෙන් යුක්තයි. නාමකායේ පටිසසම්ඵස්සය යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ ද මේ කරුණයි. එනම් අවිද්‍යාදී කෙලෙස්වලින් යුතුව යමක් සිහි කරන විට ඊට අනුරූප වූ රූපයක / කයක සිත බැස ගන්නා ස්වභාවයයි.

මිසනියං - රූපය කාම, භව, දිට්ඨි, අවිද්‍යා යන ඕසසන්හට හිතකර වූවකි.

යෝගනියං - කාම, භව, දිට්ඨි, අවිද්‍යා යන යෙදවීමවලට රූපය හිතකර වූවකි.

නිවරණියං - රූපය කාමච්ඡන්දදි නිවරණයන්ට හිත වූවකි.

පරාමට්ඨං - තෘෂ්ණා, දෘෂ්ටි, සීලබ්බත වශයෙන් ස්පර්ශ කිරීමට / ඇසුරු කිරීමට හිත වූවකි.

උපාදනියං - කාමාදි උපාදනයන්ට හිත වූවකි රූපය.

සංකිලේසිකං - රූපය කෙලෙස්වලට හිත වූවකි.

අව්‍යාකනං - කුසල හෝ අකුසල වූවක් නොවේ.

අනාරම්මණං - රූපය යනු සිතට ආරම්මණයක් නොවේ. සිතට රූපය අරමුණු කළ නොහැකි අතර පඤ්ච ආයතනයන් බිඳීමෙන් හටගත් වේදනා සඤ්ඤා පමණක් අරමුණු වේ. එබැවින් වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර යන ස්කන්ධ සාරම්මණ බවත් (කතමෙ ධම්මා සාරම්මණා වේදනාක්ඛන්ධෝ සඤ්ඤාක්ඛන්ධෝ සංඛාරක්ඛන්ධෝ) රූපය අනාරම්මණ බවත් කියැවෙන්නේ එබැවිනි.

අවේනසිකං - රූපය වෛතසිකයක් නොවේ.

චිත්තවිප්පයුත්තං - රූපය සිහින් තොර වූවකි.

නෙව විපාක න විපාක ධම්මධම්මා - රූප විපාකයක් නොවේ. විපාක දෙන (කර්ම) ස්වභාවයෙන් ද යුක්ත වූවක් නොවේ.

අසංකිලිට්ඨ සංකිලේසිකං - රූපය යනු කිලිටි දෙයක් නොවේ. නමුත් සිත (අවිද්‍යා සහගත කල්හි) කිලිටි වන්නට රූපය හිතකර වූවකි.

න සචිතක්ක විචාරමත්තං - රූපය පැත්තෙන් ගත් කල රූපය වූ කලි චිතක්ක සහිත වූවක් හෝ විචාර සහිත වූවක් ද නොවේ. සචිතක්ක සවිචාර වන්නේ සිතයි.

න අචිතක්කවිචාරමත්තං - බාහිර පැත්තෙන් ගත් කල එය චිතර්කනය කළ නොහැකි විචාර මාත්‍ර වූවක් ද නොවේ.

අචිතක්ක අවිචාරමත්තං - චිතක්ක හෝ විචාර කියල ගන්නත් බැහැ.

න පීතිසහගත - රූපය පීතිසහගත වූවක් ද නොවේ. එනම් රූපයෙන් ප්‍රීතියක් ගෙන නොදෙයි.

න සුඛසහගත - රූපය සුඛසහගත වූවක් ද නොවේ. රූපයෙන් සැපයක් ද ගෙන නොදෙයි.

න උපේක්ෂා සහගත - රූපය උපේක්ෂා සහගත ද නොවේ. එනම් රූපයෙන් උපේක්ෂාවක් ද ගෙන නොදේ. ප්‍රීතිය, සැපය හෝ උපේක්ෂාව රූපය දෙසින් තමන් වෙත පැමිණෙන්නක් නොව සිත පැත්තෙන් උපදවා ගන්නකි.

නෙව දස්සනේන න භාවනාය පහානඛිඛං - රූපය යනු දර්ශනයෙන් හෝ භාවනාවෙන් පහ කළ යුත්තක් ද නොවේ.

නෙව දස්සනේන න භාවනාය පහානඛිඛභේතුකං - සෝවාන් මාර්ග දර්ශනයකින් හෝ බොජ්ඣංග වැඩිම සංඛ්‍යාත භාවනා මාර්ගයකින් හෝ ප්‍රභීණ කළ යුතු හේතුවක් ද නොවේ රූපය.

නෙව ආවයගාමී න අපවයගාමී - රූපය යනු පිරිහීම පිණිස පවතින දෙයක්වත් වැඩිම පිණිස හේතුවන දෙයක්වත් නොවේ. යමෙකුගේ පිරිහීම හෝ දියුණුව වන්නේ මානසික පැත්තෙන් මිස රූපය පැත්තෙන් නොවේ.

නෙව සෙක්ඛං නා සෙක්ඛං - රූපය යනු සේඛ හෝ අසේඛ හෝ නොවේ.

පරිත්තං - රූපය යනු ස්වල්ප වූ කුඩා වූ ස්වභාවයකි.

කාමාවචරං - කාමාවචර මානාසිකත්වයක් ඇසුරු කරන දෙයක්

න රූපාවචරං - එය රූපාවචර වූවක් නොවේ.

න අරූපාවචරං - අරූපී භවයක නොහැසිරෙන ස්වභාවයකි.

න අපරියාපන්නං - අපරියාපන්න එනම් ලෝකෝත්තර වූවක් නොවේ රූපය. චුති, ගති, වට්ට, දුක්ඛ යන පරියාපන්න ස්වභාවයන් ඇසුරු කරන දෙයකි

අනියතං - රූපය නියතියකින් පනවන්න බැහැ. එය අනියත වූ ධර්මතාවකි.

අනිය්‍යානිකං - නිවනට පමුණුවන ධර්මතාවක් නොවේ.

උප්පන්නං - උපන් ධර්මතාවකි

ජහි විඤ්ඤානෙහි විඤ්ඤායං - රූපය යනු චක්ඛු විඤ්ඤාණ, සෝත විඤ්ඤාණ, සාණ විඤ්ඤාණ, ජීවිහා විඤ්ඤාණ, කාය විඤ්ඤාණ, මනෝ විඤ්ඤාණ යන විඤ්ඤාණ හයෙන් දත යුතු වූවකි.

අනිච්චං - අනිත්‍ය වූ එනම් හටගෙන නිරුද්ධ වන ස්වභාවයෙන් යුතු වූවකි.

ජරාභ්‍යතං - දිරාවට පත්වන ධර්මතාවකි. (ධම්මසංගණිප්පකරණ, 256 පිට)

මෙබඳු ලක්ෂණයන්ගෙන් යුතු රූපය අවිද්‍යා, සංඛාරාදියට අනුව සතර කබලිංකාර ආහාරය නිසා නිර්මාණය වූවකි.

'වේදනා' යනු චක්ඛුසම්ඵස්සජාවේදනා, සොතසම්ඵස්සජාවේදනා, සානසම්ඵස්සජාවේදනා, ජීවිහාසම්ඵස්සජාවේදනා, කායසම්ඵස්සජාවේදනා, මනෝසම්ඵස්සජාවේදනා යන වේදනා හයයි. වේදනාවට හේතුව නම් ස්පර්ශයයි.

'සඤ්ඤ' යනු රූපසඤ්ඤ, සද්දසඤ්ඤ, ගන්ධසඤ්ඤ, රසසඤ්ඤ, ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤ, ධම්මසඤ්ඤ යන හයයි. සඤ්ඤාවට හේතුව වන්නේ ස්පර්ශයයි.

'සංඛාර' යනු රූපසඤ්චේතනා, සද්දසඤ්චේතනා, ගන්ධසඤ්චේතනා, රසසඤ්චේතනා, ඵොට්ඨබ්බසඤ්චේතනා, ධම්මසඤ්චේතනා යන හයයි. 'විඤ්ඤණ' යනු වක්ඛුච්ඤ්ඤණ, සොතවිඤ්ඤණ, ඝානවිඤ්ඤණ, ජීවහාවිඤ්ඤණ, කායවිඤ්ඤණ, මනෝවිඤ්ඤණ යන හයයි. ස්කන්ධ පංචකය හා එහි අනුකොටස් පරමාර්ථ වශයෙන් මෙලෙස බෙද දැක්වුව ද පියෙවි ඇසට පෙනෙන්නේ මේ සියල්ල ඒකරාශී වූ සිත හා කය සහිත සත්ත්වයෙකි. නැතහොත් සිතින් තොර වූ අජීවී රූපයකි. පුද්ගලයා හෝ සත්ත්වයා යනුවෙන් අප ව්‍යවහාර කරන තැනැත්තා මෙකී ස්කන්ධ පංචකයක එකතුවකි. ස්කන්ධ පංචකය තනි පුද්ගලයෙක් ලෙස සලකා බැලීමේ දී ගණසංඥව නිසා ඇතිවන කෙලෙස් දුරුවීමට නම් ඒවා විශ්ලේෂණය කොට 'මේ රූපය ය, මේ රූපයේ හටගැනීම ය, මේ රූපයේ අස්තංගමය ය' යනුවෙන් නුවණින් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණය කළ යුතු ය. වේදනාදී සෙසු ස්කන්ධ පිළිබඳ ව ද මෙලෙස පරාමර්ශනය කළ යුතු ය. එහි ප්‍රතිඵල වශයෙන් සත්ත්වයා ලෙස අප ව්‍යවහාර කරන මේ සිත සහිත රූපය තුළ සත්ත්ව වශයෙන් පවත්නේ ස්කන්ධ පංචකය යන ධර්මයන් පමණක් ය යන නුවණ පහළ වීමෙන් එහි කෙලෙස් දුරුවේ.

ස්කන්ධ පංචකයේ යථා ස්වභාවය තේරුම් ගැනීමට වැඩිය යුතු මූලික ප්‍රතිපදාව ලෙස බුදුදහමින් පෙන්වා දෙන්නේ සතර සතිපට්ඨානය තුළ වාසය කිරීමයි. එනම් කාය, වේදනා, චිත්ත, ධම්ම (සිතිවිලි) ස්ථාන හතරෙහි සිහිය පිහිටුවා ගනිමින් ඒවායෙහි හටගැනීම් (සමුදය) නිරුද්ධවීම් (වය) නිරතුරුව නුවණින් මෙනෙහි කිරීමයි. එපමණට ස්කන්ධ, ධාතු, ආයතන, නාමරූප, නාමරූප - විඤ්ඤණ, ධාතු, පටිච්චසමුප්පාද යන අංග පිළිබඳ යථාවබෝධය ලැබේ. ස්කන්ධාදී මෙකී සියලු ධර්මයන්හි යථා ස්වභාවය නම් පෙර නොතිබී හටගෙන ඉතිරි නැතිව නිරුද්ධ වීමයි (අභුන්වා සම්භුතං භුන්වා න භවිස්සති). අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම වශයෙන් ද මෙම යථාර්ථය විස්තර කොට තිබේ. මෙය නුවණින් මෙනෙහි කළ පමණට වඩ වඩාත් ම ජීවිත යථාර්ථය පසක් වනු ඇත. එහිලා විශේෂයෙන් නාමරූප ධර්ම ප්‍රකට වීම සිදු වේ.

නාමරූප

රූපාදී ස්කන්ධ පංචකය නාමරූප වශයෙන් ද නාමරූප - විඤ්ඤණ වශයෙන් ද විවිධ පර්යායවලින් විවිධ ස්ථානයන්හි විස්තර කොට තිබේ. පටිච්ච සමුප්පාදය විස්තර කරන තැන්වල සහ මහානිදන, නළකලාප වැනි සූත්‍රයන්හි සත්ත්වයා පිළිබඳ සමස්තය නාමරූප - විඤ්ඤණ නමින් දක්වා තිබේ. එහි දී නාම යන්නෙහි වේදනා, සඤ්ඤ, සංඛාර යන ස්කන්ධ තුනත් (නැතහොත් එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤ, චේතනා, මනසිකාර), රූප යන්නෙහි රූපස්කන්ධයත්, විඤ්ඤණ යන්නෙහි විඤ්ඤණස්කන්ධයත් ඇතුළත් කර ඇත. ජට්ඨා සූත්‍රය ආදී ඇතැම් දේශනාවන්හි ස්කන්ධ පංචකය ම නාම-රූප යන විග්‍රහයෙහි ඇතුළත් වේ (යන්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසේසං උපරුජ්ජති...). ඒ අනුව නාම යන්නෙහි වේදනා, සඤ්ඤ, සංඛාර, විඤ්ඤණ යන ස්කන්ධ හතර ද රූප යන්නෙහි රූපස්කන්ධය ද වශයෙනි. නාමරූප, නාමරූප විඤ්ඤණ, පංචස්කන්ධ යනාදී වශයෙන් දැක්වෙන මේ සියලු ඒකකයන්හි ස්වභාවය නම් හේතු ඇති කල්හි පෙර නොතිබී හටගෙන හේතු නිරුද්ධවීමෙන් ඉතිරි නැතිව නිරුද්ධවීමයි. එහෙත් අවිද්‍යාව නිසා මෙය නොපිළිගන්නා අප නිරුද්ධ වූ අතීතය තුළ ජීවත් වීම නිසා ජරා මරාණාදී දුක් ස්පර්ශ වනු ඇත. බුදුදහමින් ලබා දෙන සම්මා දිට්ඨියෙන් කරන්නේ මෙම වැරදි දෘෂ්ටිය දුරුකොට සතිය හා සම්පජ්ඤ්ඤය එනම් සමාධි - පඤ්ඤ තුළ අපව ජීවත් කරවීමට මග පෙන්වීමයි. දුකින් නිදහස් වන්නේ එමඟිනි. මහානිදන සූත්‍රයෙහි දැක්වෙන පරිදි අප අවිද්‍යා සහගතව කිසියම් අරමුණක් ඇස ආදී ඉන්ද්‍රිය පහෙන් ස්පර්ශ කරන විට ඊට අදාළ අතීතගත සිතිවිලි තුළ බැස ගනිවයි. එනම් රූපා කායේ අධිවචන සම්ඵස්සයට යාමයි. තවද සිතට කිසියම් සිතිවිල්ලක් පැමිණ කල්හි ඊට අදාළ රූපයක සිත බැස ගනියි. එනම් නාමකායේ පටිස සම්ඵස්සයට යාමයි. අප නිතර ම ජීවත් වන්නේ මෙලෙස සිතිවිලි හා රූපවලට මාරුවෙමිනි. ඒ තාක් අප දුකින් නිදහස් නොවේ. බුදුදහමින් අපට මග පෙන්වන්නේ මේ මිථ්‍යාවෙන් දුරු ව නාමය නාමය තුළත් රූපය රූපය තුළත් සිත

නිරුද්ධ වන ලෙස දර්ශනය දියුණු කරලීමටයි. එවිට නාමරූප දෙක ම ඒ ඒ තැන්හි නිරුද්ධ වන අතර රූප සඤ්ඤාව ද නිරුද්ධ වේ. සංසාර දුක නමැති ගැටලුවෙන් නිදහස් වීමේ මාවත මෙයයි.

යන්ව නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසේසං උපරුජ්ඣති,
පටිසං රූපසඤ්ඤං ච එත්ථොසා ඡිද්දතෙ ජටං.

සන්තව සන්තානගත සංයෝජන අතර සක්කාය දිට්ඨිය දුරු කිරීමට අපහසු සංයෝජනයකි. රූපාදී ස්කන්ධ පංචකය සහිත තම ජීවිතයෙහි තමා කැමැති ලෙස පාලනය කළ හැකි ස්වභාවයක් ඇතැයි යන හැඟීම සක්කාය දිට්ඨිය යන්නෙන් අදහස් වේ. එනම් රූපය ආත්ම වශයෙනුත් ආත්මය රූප සහිත වූවක් වශයෙන් ද රූපයෙහි ආත්මය ඇතැයි වශයෙන් ද ආත්මයෙහි රූපය ඇතැයි වශයෙන් ද පවත්නා වැරදි දැක්මයි. වේදනාදි සෙසු ස්කන්ධ පිළිබඳව ද මෙලෙස හඟියි. කායාදි අනුපස්සනා සතරින් අපේක්ෂා කරන්නේ මෙම හැඟීම සන්තානයෙන් ඉවත් කිරීමයි. විශේෂයෙන් ධම්මානුපස්සනාව මේ සඳහා බෙහෙවින් වැදගත් වේ. රූප, වේදනාදි ස්කන්ධ පංචකය ස්ථාවර ව පවතී ය එය තම වසගයෙහි පවත්නා ගත හැක යන වැරදි දෘෂ්ටිය මත සක්කාය දිට්ඨිය රඳ පවතී. එනම් රූපය ආත්ම වශයෙන් ද ආත්මය රූපවත් යැයි ද ආත්මයෙහි රූපය ඇතැයි ද රූපයෙහි ආත්මය ඇතැයි ද වරදවා තේරුම් ගෙන සිටීමයි. වේදනාදි සෙසු ස්කන්ධ පිළිබඳව ද මෙලෙසින් ම සිතා සිටීම සක්කාය දිට්ඨියේ ලක්ෂණයයි. සතිපට්ඨානයෙහි ප්‍රතිඵල වශයෙන් මෙම මිථ්‍යා සංකල්පය ක්‍රමයෙන් ක්ෂය වී යයි.

අභිඤ්ඤා සූත්‍රයේ දැක්වෙන පරිදි ඉහත ප්‍රතිපදාව අනුගමනය කිරීමට යමකු දක්ෂ වුවහොත් ඔහුට මේ ජීවිත කලය තුළදී ම තම බුද්ධිය හා උත්සාහයේ ප්‍රමාණයට ප්‍රතිඵල අත්විඳිය හැකි වේ. සද්ධා, විරිය, සති, සමාධි, පඤ්ඤා යන ඉන්ද්‍රිය ධර්ම ක්‍රමයෙන් දියුණු වනු ඇත. මෙලෙස සිදුවන ආධ්‍යාත්මික දියුණුව පිළිබඳ ක්‍රමානුකූල විස්තරයක් මජ්ඣිම නිකායෙහි ඉන්ද්‍රියභාවනා සූත්‍රයෙහි විස්තර වේ.

පද 18ක් තුළ සියලු අකුසල හා කුසල

නොත්තිජ්ජකරණ හා ජේටකෝපදේස (ජේට. 06 පිට) යන ග්‍රන්ථයන්හි දැක්වෙන පරිදි බුදුදහමේ ඇතුළත් අකුසල හා කුසල සියල්ල පද 18ක් තුළ ඒකරාශී කොට තිබේ. මෙහිලා 9ක් අකුසල වන අතර 9ක් කුසල් වේ. ඒ අනුව අකුසල 9 නම්,

අවිජ්ජා, තණ්හා, ලෝභ, දෝස, මෝහ, සුභසඤ්ඤා, සුඛසඤ්ඤා, නිව්චසඤ්ඤා, අන්තසඤ්ඤා

මෙම අකුසලයන්ගෙන් සිදු වන්නේ සංසාර චක්‍රයෙහි අඛණ්ඩව සුගති - දුගති දෙක විඳිමින් ගමන් කිරීමයි. අවිද්‍යා පාදකව සිදුවන මෙම සසර ගමන මූල කෙළවරක් නොපෙනෙන සේ දීර්ඝ වන අතර නිවන් දකින තුරු එහි නිමාවක් නොවේ. කිසිදු ආයාසයක් නොකළ ද මෙම කරුණු අප තුළ නිරතුරුව ජනිත වන අතර සසර ගමන් කිරීම ද අනායාසයෙන් ම සිදු වන්නකි.

කුසල් 9 නම්,

සමථ, විපස්සනා, අලෝභ, අදෝස, අමෝහ, අසුභසඤ්ඤා, දුක්ඛසඤ්ඤා, අනිව්චසඤ්ඤා, අන්තසඤ්ඤා

විද්‍යා පාදකව සිදුවන මෙම කුසල ධර්ම හේතුවෙන් ක්‍රමයෙන් කර්මක්ෂය කොට සංසාර චක්‍රයෙන් නිදහස් වීමට අවස්ථාව උදාවේ. මෙම අවස්ථාව උදා වෙන්නේ තථාගත සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ නමකගේ සසුනක් පවතින සමයක සුගතියක් ලද බුද්ධිමත් සත්ත්වයකුට පමණි. අප මේ ජීවත් වන්නේ එබඳු භාග්‍යසම්පන්න වූත් දුර්ලභ වූත් සමයකයි. මෙම ධර්ම මාර්ගයෙහි ගමන් කළ පමණට සාංදෘෂ්ටික වශයෙන් මේ ජීවිතයේ දී ම අපමණ මානසික සතුටක් මෙන් ම දුකින් නිදහස්වීමක් ද දැක ගත හැකි ය.

ඉන්ද්‍රිය භාවනා සූත්‍රය

චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳ වැටහීමෙන් යුතුව සතර සතිපට්ඨානය තුළ පිහිටා යමෙක් නිතර සිහියෙන් හා නුවණින් වාසය කිරීමට සමත් වුවහොත් ඔහු යළි යළිත් අවිද්‍යා සහගත වූ ස්කන්ධ පංචකයක් හට නොගන්නා සේ වහාම කෙලෙසුන්ගෙන් ඉවත් වෙයි. ඒ අනුව ඇසට රූපයක් පතිත වන විට ඇසිපය ගසන තරම් මඳ වේලාවකදී ද කණට ගබ්බදයක් පතිත වීමේ දී අසුරු සැණක් තරම් ස්වල්ප වේලාවකදී ද නාසයට ගන්ධයක් පතිත වීමේ දී නොඑම් පතක ඇති දිය බිඳක් බිමට පතිත වන තරම් වේගයෙන් ද දිවට රසයක් පතිත වන විට දිවඅග රැඳී කෙළ පිඩක් බිමට පතිත වන තරම් මඳවේලාවකදී ද කයට ස්පර්ශයක් පතිත වන විට ශක්තිමත් පුරුෂයකු දිගු කළ අතක් නවන තරම් ස්වල්ප වේලාවකදී ද සිතට ධර්මාලම්භනයක් පතිත වීමේදී රත්කළ යකඩ බඳුනකට දියබිඳක් දමන විට එය විසළී යන තරම් සුළු වේලාවක දී ද වශයෙන් දැක්වෙන පරිදි ඉතා ඉක්මනින් අරමුණු විෂයයෙහි ප්‍රිය අප්‍රිය බව දුරු වී සිත උපෙක්ෂාවෙහි පිහිටයි. මෙයින් දැක්වෙන්නේ දහම් දැනුමෙන් හෙබි සිහි නුවණින් යුතු තැනැත්තා කෙතරම් දක්ෂ අයුරින් දුකින් නිදහස් වීමට සමත් ද යන්නයි. බුදුදහමෙහි විස්තර කෙරෙන අනුත්තර ඉන්ද්‍රිය භාවනාව මෙයයි.

නිවන් මගට ස්ථිරව බැසගත් (සේඛ) පුද්ගලයාගේ ස්වභාවය ද ඉන්ද්‍රිය භාවනා සූත්‍රයෙහි වැඩි දුරටත් විස්තර කර ඇත. ඒ අනුව සේඛ පුද්ගලයා ඇස කණ ආදී ඉන්ද්‍රියයන්ට රූප ගබ්බදය පතිත වීමේ දී එමගින් සිතෙහි කෙලෙස් හට ගැනීමේ දී සිහිනුවණින් සිටීමේ හේතුවෙන් එයන් ලජ්ජාවට පිළිකුළට පත් ව වහා ම එම අකුසලයෙන් සිත මුදවා ගැනීමට දක්ෂ වෙයි. පිරිසිදුව සිටින තැනැත්තාගේ කයට කුණු වී ගිය සතෙකුගේ මළ කුණක් දමන විට ඇති වන පිළිකුළට බඳු පිළිකුළක් මෙයින් ඇති කර ගන්නා ශ්‍රාවතව් ශ්‍රාවකයා වහාම එයින් ඉවත් වීමට කටයුතු කරයි. ඇස, කණ ආදී ඉන්ද්‍රිය පිළිබඳව මනා සිහියෙන් සිටීමේ ආනිසංස වශයෙන් මෙබඳු හැකියාවක් උදවේ. බුදුදහමෙහි දැක්වෙන සේඛ ප්‍රතිපදාව මෙයයි.

ඉන්ද්‍රිය භාවනා සූත්‍රයට අනුව ඉහළින් ම ඉඳුරන් සංවර කර ගත් පුද්ගලයාගේ ස්වභාවය විස්තර කර තිබේ. ඒ අනුව ඔහු තම සිත සපුරා සංවර කර ගැනීම හේතුවෙන් පිළිකුල් සහගත අරමුණෙහි නොපිළිකුල් සහගතව ද නොපිළිකුල් අරමුණෙහි පිළිකුල් සහගතව ද අවශ්‍ය නම් පිළිකුල් නොපිළිකුල් බව යන දෙක ම දුරු කොට මැදහත් ව ද සිටීමේ හැකියාව ඔහුට ඇත. මේ වන විට ඔහු තම සිත පරිපූර්ණ වශයෙන් දමනය කොට සිටියි. බුදුදහමේ දැක්වෙන භාවිතින්ද්‍රිය හෙවත් රහත් උතුමකුගේ මානසිකත්වය මෙයින් පැහැදිලි කෙරේ. මෙලොව උපත ලද උත්තම මනුෂ්‍ය රත්නයකට ලද හැකි උත්තරීතර භාග්‍යය මෙමගින් පැහැදිලි කෙරේ.

කිංසුකෝපම සූත්‍රය

බුදුදහමට අනුව මනාව තම ඉඳුරන් සංවර කරගත් (භාවිතින්ද්‍රිය) තැනැත්තාගේ ස්වභාවය කිංසුකෝපම සූත්‍රයෙහි උපමානුසාරයෙන් මැනවින් විස්තර කර තිබේ. ඒ අනුව දෙරටු හයක් සහිත ප්‍රාකාරයකින් වට වූ කිසියම් පිහිටා තිබේ. එහි දෙරටු හයෙහි දෙරටුපාලයන් සිටින අතර නගරය මැද සිව්මං සලෙහි නගර හිමියා වාසය කරයි. කිසියම් දූත යුවලක් එක්තරා පනිවුඩයක් රැගෙන එකී මාවත ඔස්සේ ගමන් කොට දෙරටු පාලයාගේ අධීක්ෂණය මත ඇතුළු වී නගර මැද සිටින නගර හිමියාට එම පනිවුඩය දී ආ මගින් ම නගරයෙන් ඉවත් වී යයි. මෙම උපමාවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරන්නේ මැනවින් දහම ප්‍රගුණ කොට උපරිම ලෙස සිහිය හා නුවණ පවත්වා ගන්නා ශ්‍රාවකයකු ක්‍රියා කරන ආකාරයයි. ඒ අනුව සතර සතිපට්ඨානය මත පිහිටා සමථ - විදර්ශනා නමැති දහමින් යුතුව සිටින විට ඇස ආදී ඉන්ද්‍රියයන්ට රූපාදි අරමුණු පතිත වන විට එය විඤ්ඤාණය නමැති නගර හිමියාට යථා පරිදි දන්වා ඇතුළු වූ ආයතනයෙන් ම ඉවත් ව ගිය හොත් කිසිදු රූපාදි අරමුණක සිත බැස නොගන්නා අතර ඒ මොහොතෙහි ම දුකින් නිදහස්වීමට අවස්ථාව උද වේ. බුදුදහමින් දැක්වෙන පරිදි ස්කන්ධ පංචකය නමැති මහා බර බහා තැබීමේ (හාර නික්බේජ) ප්‍රතිඵලය මෙයයි.

බාහිය සූත්‍රය

බාහිරය දරුවීරයට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළේ ද භාවිතීන්ද්‍රිය පුද්ගලයකු කටයුතු කරන ආකාරයයි. ඒ අනුව යමෙක් උපරිම ලෙස සිහිය හා නුවණ තුළ සිටීමට දක්ෂ වුවහොත් ඇසින් රූපයක් දැකීමේ දී ඒ මොහොතෙහි ම එහි ක්‍රියාකාරීත්වය, හේතුඵල සම්බන්ධය, අනිත්‍යතාව නුවණින් දැක වහාම දුකින් නිදහස්වීමට අවස්ථාව උදාවේ. 'දිට්ඨෙ දිට්ඨමන්තං සුතෙ සුනමන්තං මුතෙ මුතමන්තං විඤ්ඤතෙ විඤ්ඤනමන්තං' වගයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනා කළේ රූප ශබ්දදියෙහි සංවර විය යුතු ආකාරයයි. මෙහිලා ඇස යන ආයතනයෙන් රූප සම්බන්ධ වීමේ දී එම අද්දැකීම කණ ආදි සෙසු ආයතනයන්ට ගැට නොගසා ඒ ඒ ආයතනය තුළ දී ම නිරුද්ධ වන ආකාරය දැකීමට සිහිය හා නුවණ උපරිම ලෙස පවත්වා ගැනීමට දක්ෂ වනු ඇත. කණ ආදි සෙසු ආයතන / ඉන්ද්‍රිය පිළිබඳව ද මෙලෙස සිහිය පවත්වා ගනී. ආයතන කුසලතාව යනුවෙන් බුදුදහමෙහි දැක්වෙන්නේ මෙම දක්ෂතාවයි. යමෙකු මෙම කුසලතාව ඇති කර ගැනීමට සමත් වුවහොත් එවිට ඡරා, මරණාදි දුක් සමුදය තමාගේ කර නොගනියි. දුකින් නිදහස් වීම හෙවත් විමුක්තිය යනු මෙයයි.

මේ සඳහා නිතර කල්‍යාණමිත්‍ර ආශ්‍රය, සද්ධර්මශ්‍රවණය, යෝනිසෝ මනසිකාරය හා ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව යන කරුණුවලින් උපකාරවත් බව සලසා ගැනීම අවශ්‍ය කෙරේ. ආධ්‍යාත්මික ගමන් මගෙහි ආරම්භයෙහි පටන් අවසානය දක්වා ම මෙම කරුණු හතර බෙහෙවින් උපකාරවත් වේ.

තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශිත අනුපූර්ව ප්‍රතිපදාව

මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රයට අනුව ඉතා පැහැදිලි කරුණක් වන්නේ දුකින් නිදහස් වීමේ සම්පූර්ණ වැඩපිළිවෙළ රද පවත්නා ස්කන්ධ පංචකය සහිත පුද්ගලයා තුළ බවයි. කල්‍යාණමිත්‍ර ආශ්‍රය, සද්ධර්මශ්‍රවණය ආදි සාධක බාහිරින් ලැබුණ ද සසරින් මිදීමට අවශ්‍ය ක්‍රියාකාරීත්වය සත්ත්වයා වෙත වූවකි. බුදුරජාණන් වහන්සේ රෝහිතස්ස දෙවියාට දේශනා කළේ 'මේ බඹයක් පමණ වූ සඤ්ඤ සහිත සිත සහිත කයෙහි ම ලෝකයත්, ලෝක සමුදයත්, ලෝක නිරෝධයත්, ලෝක නිරෝධගාමීනී පටිපදාවත් පනවන බවයි.' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනා කළ පරිදි දර්ශන සම්පත්තියෙන් හා සීලයෙන් යුතුව සතිපට්ඨානය සම්පූර්ණ කළ පමණට ප්‍රඥව දියුණු වන අතර එපමණට සද්ධා, විරිය, සමාධි ආදි සෙසු ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන් ද සම්පූර්ණත්වයට පත් වේ.

තථාගත දේශිත ශ්‍රී සද්ධර්මයෙන් නිසිපල නෙළා ගත හැකි වන්නේ අවංකව මෙන් ම බුද්ධිමත්ව ක්‍රියා කිරීමෙනි. තමා තුළ පවත්නා තෘෂ්ණා, දෘෂ්ටි, මාන දුරුකරලීමේ අවංක උත්සාහයක් මෙන් ම පටිච්චසමුප්පාදය පදනම් වූ චතුරාර්ය සත්‍යය තේරුම් ගැනීම සඳහා තියුණු බුද්ධියක් නිරතුරුව පවත්වා ගැනීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.

අවිජ්ජා සූත්‍රයට අනුව සතර සතිපට්ඨානය නිසි ලෙස වැඩෙන්නේ ත්‍රිවිධ සුවර්තය ඇති විටයි. ත්‍රිවිධ සුවර්ත සම්පූර්ණ වීමට ඉන්ද්‍රිය සංවරයත් ඉන්ද්‍රිය සංවරය සඳහා සතිසම්පජ්ඤ්ඤයත් සතිසම්පජ්ඤ්ඤය සඳහා යෝනිසො මනසිකාරයත් යෝනිසො මනසිකාරය සඳහා ශ්‍රද්ධාවත් ශ්‍රද්ධාව සඳහා සද්ධර්මශ්‍රවණයත් සද්ධර්මශ්‍රවණය සඳහා කල්‍යාණමිත්‍ර ආශ්‍රයත් අවශ්‍ය කෙරේ. කල්‍යාණමිත්‍ර ආශ්‍රය ඇති විට සද්ධර්මශ්‍රවණය ලැබී එයින් ශ්‍රද්ධාවත් ශ්‍රද්ධාවෙන් යෝනිසො මනසිකාරයත් යෝනිසො මනසිකාරයෙන් සතිසම්පජ්ඤ්ඤයත් සතිසම්පජ්ඤ්ඤයෙන් ඉන්ද්‍රිය සංවරයත් ඉන්ද්‍රිය සංවරයෙන් ත්‍රිවිධ සුවර්තයත් ත්‍රිවිධ සුවර්තයෙන් සතර සතිපට්ඨානයත් සතර සතිපට්ඨානයෙන් සත්ත බොජ්ඣංගත් පරිපූර්ණත්වයට පත් ව විද්‍යාවිමුක්තිය සාක්ෂාත් වේ. මෙලෙස විද්‍යාවිමුක්තිය නිෂ්ටාව කොට ඇති සම්බුදු දහම් මගෙහි සියලු ගුණරුවන්හි ප්‍රධාන සාධකය වන්නේ කල්‍යාණමිත්‍ර ආශ්‍රයයි.

මෙහිලා හුදෙක් කල්‍යාණ මිත්‍රයන් සිටීම පමණක් ප්‍රමාණවත් නොවන අතර කල්‍යාණමිත්‍රයන් හඳුනා ගැනීමටත් ඔවුන්ගේ ගුණයට ගරුකිරීමටත් ඔවුන් වෙතින් තම දිවිමගට ආලෝකයක් වූ සද්ධර්ම ප්‍රතිලාභය ලඟා කර ගැනීමටත් අප දක්ෂ විය යුතු ය. බුද්ධිමත් විය යුතු ය. අනතිමානී විය යුතු ය. කෙටියෙන්

කිවහොත් (කරණය) මෙත්ත සුත්‍රයෙහි ඇති ගුණාංගන්ගෙන් සමන්විත විය යුතු ය. මෙකී සියලු ගුණ දහමිහි උසස් ම ප්‍රතිඵලය වන්නේ ප්‍රඥව දියුණු වී දුකින් නිදහස්වීමයි. එහි දී රූප, වේදනා, සඤ්ඤ, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ පංචකය ක්ෂණිකව හටගෙන ඉතිරි නැතිව නිරුද්ධ වන බව මැනවින් ප්‍රකට වේ. ඒ අතර ධාතු, ආයතන, ඉන්ද්‍රිය, නාමරූප ආදී නම්වලින් සඳහන් වන ජීවිතයේ පැවැත්ම විස්තර කෙරෙන සෙසු ධර්මයන්හි ද පවත්නා අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණය මැනවින් ප්‍රත්‍යක්ෂ වේ. මෙම අවබෝධය ලබනු වස් අප්‍රමාදී ව ක්‍රියා කිරීම ක්ෂණ සම්පත්තිය ලද බුද්ධිමත් සැමගේ ප්‍රධාන ජීවිත ඉලක්කය විය යුතු ය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අවසාන අවවාදය වූයේ ද අප්‍රමාදීව සතිපට්ඨානය තුළ හැසිරෙන ලෙසයි (හඤ්ඤති භික්ඛවෙ ආමන්තයාමී වො වයධම්මා සංඛාරා අප්පමාදෙන සම්පාදපේ).

සද්ධර්මය ශ්‍රවණය තුළින් අප ලබන අග්‍රතම ඵලය වන්නේ එක් පසෙකින් කම්මස්සකතා සම්මාදිට්ඨියෙන් යුතුව දන සීල, භාවනා යන ත්‍රිවිධ පුණ්‍ය ක්‍රියා සපුරමින් සුගතිය ස්ථාවර කර ගන්නා අතර අනෙක් පසින් පටිච්චසමුප්පාදය පිළිබඳ මනා වැටහීමෙන් ස්කන්ධ, ධාතු, ආයතන පිළිබඳ අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණයෙන් නුවණින් මෙනෙහි කිරීමයි. එවිට ඇස, රූප, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ, ස්පර්ශය, වේදනා, සඤ්ඤ, චේතනා ආදී කිසිවක් තමා කර නොගෙන ඒවා ඇති ව නිරුද්ධ වන ආකාරය දකින නිරික්ෂකයකු බවට පත් වේ. එසේ මෙනෙහි කිරීම ද සත්ත්වයකු පුද්ගලයකු නොව හේතුඵල ක්‍රියාකාරීත්වයක් පමණක් ය යන්න දැකීමට අප දක්ෂ විය යුතු ය. මෙලෙස ක්‍රියා කිරීමේ ප්‍රතිඵල වශයෙන් අපගේ උත්සාහයේ හා බුද්ධියේ පමණට මේ ජීවිත කාලයේ දී ම කිසියම් පමණකට දුකින් නිදහස්වීමට අවකාශ උදාවේ. අපගේ ජීවිතයේ සැනසීම උදකර ගැනීමෙහි ලා ධර්මය හැර වෙනත් මවක් හෝ පියෙක් නොමැත (ධම්මං විනා නන්ථි පිනා ච මානා). ඒ සද්ධර්මය දුකින් නිදහස් වීම සඳහා කල්‍යාණ මිත්‍රයකු බවත් පත් කර ගනිමු.

අන්තදීපා භික්ඛවෙ විහරථ අන්තසරණා න අඤ්ඤසරණා !
ධම්මදීපා භික්ඛවෙ විහරථ ධම්මසරණා න අඤ්ඤසරණා !

තමා තමාට දිවයිනක්, පිළිසරණක් කොට ගෙන වාසය කරන්න. අන් සරණක් නොමැත.
ධර්මය දිවයිනක්, පිළිසරණක් කොට ගෙන වාසය කරන්න. අන් සරණක් නොමැත.

ඔබ සැමට තෙරුවන් සරණයි !

එක්සත් ජනපදයේ කොවිතාහි ලොස් ඇන්ජලිස් බෞද්ධ විහාරස්ථානයේ

සත් දින ධර්ම සම්භාෂණය 04 වන දේශනය

(2020 පෙබරවාරි මස 21 වන කිවි දින)